

IDENTITET I “SCHIZOTOPIA”

IHČODAT “SCHIZOTOPIA”S

Artikkelforfatter / artihkalčállli: Svein Flygari Johansen

Oversettere / jorgaleaddjit: Tor Magne Berg, Rolf Olsen

Jeg kommer opprinnelig fra Alta og er oppvokst i en familie preget av det multietniske mangfoldet Finnmark er sammensatt av. Alta var på den tiden ganske fattig på kunst, noe som dessverre ikke har forandret seg mye. Det sto to klassiske skulpturer utenfor gymnaset. Disse hadde vært min eneste befatning med original kunst da jeg dro sørover for å begynne på kunstutdannelsen på midten av åttitallet. Jeg reiste for å lære og for å bli opplyst om kunsten, dens historie, hvordan utøve den og om dens utfordring når det gjelder å tilegne seg dannelsen.

Det var jo ganske nytt for meg dette her, og da har man ikke akkurat de skarpeste verktøyene når det gjelder å være kritisk til det man mottar. På kunstskolen handlet det

mest om grunnleggende teknikker og om det å lære å se. Da jeg begynte på akademiet hadde jeg en ganske passiv holdning, og respekten for tradisjonen var veldig sterk. Etter et par år på akademiet begynte tvilen å melde seg. Avstanden mellom oppveksten i Finnmark og den euroamerikanske kunsttradisjonen begynte å vise seg.

Som kunststudent og som kunstner er spørsmålene rundt identitet hele tiden til stede i tankene og i diskusjonene. Vi blir oppfordret til og minnet om identitetsøvelse hele tiden. Hvem du er og hva du kommer fra, ble for meg en varm potet mens jeg gikk på akademiet. Jeg følte meg ikke hjemme i den tradisjonen jeg fikk opplæring i, og heller ikke i det akademiske miljøet jeg beveget meg i. Det første dette

resulterte i var at jeg sluttet å male. Maleriet og grafikken var for meg selve bæreren av den tunge, til tider språkløse tradisjonen jeg ikke følte meg vel med. Den hadde ingenting å fortelle meg, og da gikk jeg ut fra at den hadde lite å fortelle folk der jeg kom fra også.

Det andre det førte til var at jeg søkte meg bort fra Bergen. Jeg fikk plass på akademiet i Helsinki. Deler av min familie kom fra Finland til Norge på begynnelsen av attenhundretallet. Kanskje ville jeg føle meg mer hjemme i denne tradisjonen. Det viste seg imidlertid at den tradisjonen jeg møtte der var enda fjernere fra min kulturelle bakgrunn. Jeg begynte å føle at min kunstutdannelsen hadde gitt meg et språk og et tanke sett som ikke kunne forenes med min bakgrunn og de menneskene jeg vokste opp sammen med.

Mun boadán álgoálggus Álttás, ja lean bajásšaddan bearrašis maid dat mánggacáarddalašvuotta lea ivdnen, mii lea Finnmáarkku čoahkádus. Áltá lei daid áiggiid viehka geafi dáidagii, juoga mii ii dađe bahát leat olus nuppástuvvan dan rájis. Jotkkaskuvlla olggobealde ledje guokte klasihkalaš skulptuvra. Dat dat ledje mu guoskamušat originála dáidagii go johttájin máttás álggahan dihtii iežan dáiddaoahpahallama. Gaskkamuttu 1980-logu mun vulgen oahpahallat ja oažžut čuvgehusa dáidagis, dan historjjás, das mo dan oažžut áigái, ja dan erenoamáš soahppevašvuodas, go dat hukse olbmo čuvgehusa.

Dat lei viehka ođas munnje, dát ášši, ja eaihan olbmos dalle vel leat buoremus neavvut maiguin leat kritihkalaš dasa maid vuostáiváldá.

Dáiddaskuvllas sáhka lei eanaš vuoddoteknikkaid oahppamis ja das ahte olmmoš galgá oahppat oaidnit. Go mun álgen akademiijii, de mus lei ain viehka passiiva miellaguoddu, árbevieru gudnejahten hirbmadit. Go ledjen leamaš moadde jagi akademiijas, de eahpádus álggii mus. Oidnosii ihtigodii dat gaska mii lea euroamerihkalaš dáiddaárbevieru ja finnmáarkulaš bajásšaddama gaskkas.

Dáiddastudeantan ja dáiddárin olbmos leat álo jurdagiin ja divastallamiin ihčodahkii guoskevaš áššit. Min dat álo muittuhit ja ávžžuhit hárbhallat ihčodagain. Gažaldagat gii don leat ja gos don boadát šadde munnje báhkka buđehin dan botta go oahpahallen akademiijas. In dovdan iežan leat gullevačča dan árbevirrui

maid oahpahedje munnje, inge dan akademalaš birrasii mas mun joreštin. Dat dagahii álggus ahte heiten njuhtamis. Málen ja grafihka orro mu mielas guoddimin ieš duon losses ja muhtumassii gielahis árbevieru mas in dovdan iežan sáhttit leat leabus. Das ii lean munnje mihkkege muitaleamušaid, ja deba atnenge duohtan ahte ii lean mihkkege maid muitalit sidjiidege guđet leat dan guovllus mas vulgen.

Maid dat vel váikkuhii munnje, lei dat ahte ohcalin eret Bergen-gávopogis. Mun fidnejin saji Helssega akademiijii. Oassi mu bearrašis ledje bohtán Suomas gávccenuppelotčuodi álgogeahčen. Mun suige buorebut loavttán áiggi dán árbevierus. Munnje čielggai ahte dat árbevirru maid doppe deaivvahin, lei ain guhkkeleap-

Her tok de første schizotopiske forstyrrelsene form.

Bevisstheten rundt denne splitnelsen vokste raskt frem, og etter den norske akademiutdannelsen, søkte jeg meg videre til akademiet i København. Her tok jeg hovedfag i kunstteori. Denne utdannelsen var interessant i seg selv, men gjorde ingenting for å minske spaltningen (gapet). Selv begynte jeg å ta for meg mer idebaserte arbeider, og utførelsen ble mer konseptuell.

For å få avstand til problemet sluttet jeg helt med egne arbeider i en periode, og holdt bare på med kuratering og som gallerist. I flere år lot jeg være å gjøre egne arbeider. Hva var det egentlige problemet? Hvorfor skulle forholdet til identitet, kunsthistorie og billedspråk

kollidere på en så ufruktbar måte?

Øyvind Berg har i sin bok "Chutzpah i måneskinn" fra 2004, belyst litt av sitt forhold til identitet. I teksten "Ekkolali" setter han fingeren på noe som jeg helt klart slet med i denne tiden.

"Ekkolali", av Øyvind Berg

For lenge, lenge siden vandra en tiggermunk gjennom dette landskapet. En kveld kom han til en liten hytte, hvor det bodde ei ung kvinne. Mutters aleine. Han spurte om hun kanskje hadde ei seng til ham? Joda, han skulle gjerne få overnatte, men på ett vilkår: Han måtte velge — enten å drikke ei flaske sprit, eller å ligge med vertinna eller å ofre ei geit. Å ofre ei geit er en hedensk skikk, så det var

helt utelukket. Og kyskhetsløftet sitt brøt han ikke så lett. Så selv om det ikke sømmer seg for en Guds tjener å vise seg synlig berusa, valgte han spriten.

Neste morgen våkna han splitter naken i vertinnas seng. Han sto opp, ofra ei geit og forsvant. Siden har ingen sett ham. Han er min stamfar. Det er han som har gitt meg min identitet.

Identitet er sjelden noe annet enn et ekko. I medisinsk terminologi betegner ekkolali en språklig vanførhet, som ytrer seg ved at en person gjentar, automatisk, alt eller deler av noe som er sagt før. Ekkolali er vanlig hos autistiske unger, f.eks. kan vi spørre: "Vil du ha kake?" Og jeg svarer robotaktig: "Vil du ha kake?"

pos iežan kultuvrralaš duogážiš eret. Mun dovdažohten ahte dáiddaohpahuš lei addán munnje giela ja jurddašanvuogi mat eai soahpan oktii mu duogážiin eaige daid olbmuiquin geaiguin mun ledjen ovtas bajásšaddan. Dákko de mus vuosttamuš schizotohpalaš vuorjašuvvamát hábmašuvve.

Diđolašvuohtha dán juohkáseamis lassánii johtilit, ja norgalaš akademiijaoahpahuš maŋŋil mun ohcen alccesan saji Københámmána akademiijii. Das mun ollašuttan dáiddateoriija váldofága. Dat lei ihcalassii miellagiddevaš, muhto juohkáseapmi (gaska) ii unnon mus. Ieš álgen eambo bargat ideavuđot bargguid, eambo konseptuálalaččat dahje doahpagiid vuodul.

Vai váttisvuohtha dobbána mus, de áibbas heiten muhtun áiggi ieš ráhkadeames bargguid. Dalle mun bargen dáiddačájáhusaidda lágideaddjin (kuráhtorin) ja dáiddačoakkáldaga jođiheaddjin (galleristan). Ollu jagiid mun orron ieš ráhkatkeahhtá bargguid.

Vuoigadis, mii váttisvuodaid bat lei? Manne galge mu gaskavuodát ihčodahkii, dáiddahistorjái ja govvagillii boahtit vuostálagaid ná šattohis láchkai?

Øyvind Berg lea girjjistis "Chutzpah i måneskinn" (álša mánoheahpen), mii ilmmat jagi 2004, čilgen veaháš iežas gaskavuodá ihčodahkii. "Ekkolali" nammasaš teavsttas son čujuha juoidái mainna mun eahpitkeahhtá rahčen duoid áiggiid.

"Ekkolali", maid Øyvind Berg čálii.

Áigá, nu áigá, de vádjoli gearjideaddji muŋka dáid eatnamiid čađa. De muhtun eahkeda joavddai unna barttaža lusa, mas orui nuorra nisu. Áibbas okto. Son jearai sus, iigo sus livčče seanŋa sutnje? Jo, gal son beassá das idjadit, muhto dihto eaktu lea: Son ferte válljet — jogo son juhká boahaldievva viinna, veallá dálueamidiin, dahje oaffaruššá gáicca. Gáicca oaffaruššat lea báhkinlaš vierru, nu ahte dat ii lean oppa jurddašahhtige. Ja šiehkolohpádušas ii gal rihko nu geahppadit. Deba válljiige viinna, vaikko lpmila bálvaleaddjái ii heive leat juhkanoaivvis nuppiid olbmuid oaidnut.

Nuppe beaivvi son lihka áibbas álás dálueamida seanŋgas. Son

I sosiokulturelle forbindelser kalles det ekkolali når en gruppe enkelt-individer gjør seg avhengige av sin egen historiefortolkning, og bruker den som et sosialt bindemiddel, alternativt et antisosialt løsemiddel. Som eksempler på dyp kulturell ekkolali kan vi nevne: Den japanske keiserkulten i første halvdel av det 20. århundre. Ditto germansk Blut und Boden. Primitiv anglosaksisk dronningkult. Nyere amerikansk menneskeofring på frihetens alter, osv.: Eksempelene er legio, og det som kjennetegner oss alle er en dypt egosentrisk, primitiv legning.

Et samfunns ekkolale karakter blir særlig påfallende i politiske, akademiske, intellektuelle og kunstneriske sammenhenger — ja, i alt som heter offentlig diskurs.

čuožzilii, oaffarušai gáicca ja vulggii das eret. Dan manjil ii oktage leat su šat oaidnán. Son lei mu máttaráddjá. Son dat lea addán munnje mu ihčodaga.

Ihčodat hárvle lea juoga eambbo go gájanas. Medisiinnalaš sátnin ekkolali mearkkaša giellalaš lámisvuoda, mii boahhtá dihtosii go olmmoš ihcassii geardu visot dahje oasi das mii jo lea daddjojuvvo. Ekkolali lea dábbalaš autistalaš mánáin, omd. soamis sáhtta jearrat: “Siđatgo gáhku?” Ja mun de robohta láhkai vástidan: “Siđatgo gáhku?”

Sosiokulturrálaš oktavuodain dan gohčodit ekkolalin go mánga oktagasa dagahit iežaset olmmožin guđet sorjájit iežaset historjádulkomis ja geavahit dan dulko-ma sosiála čanasin, vejolaččat

Dette er for meg en ganske sammensatt tekst. Her er flere identitetslag som jeg kunne hatt bruk for da jeg slet med problemene tidligere. Den første delen om tiggermunken kan jeg lett identifisere meg med når det gjelder mine stamfedre, men den sier først og fremst vel så mye om den generelle mytifiseringen rundt identitet.

Jeg har ikke vokst opp i Disneyland. Jeg har en broket bakgrunn, og forholdet til identiteten forandrer seg med den faktiske identiteten. Mitt problem hadde mer form av et schizma i forhold til den ekkolaliske holdningen viktige grupper rundt meg lot til å innta. Landskapene og territoriene rundt meg forandret kontinuerlig betydning, mens både kunstdiskursen og diskursen fra mine hjemtrakter fortsatte med

sosiálalaččat vuostálas luvvedahkan. Ovdamearkan čiekŋalis kultuvrralaš ekkolalis mii sáhttit namahit: Japánalaš keaissirbálvvus 20. jahkečuoddi ovddit oasis. Nu lei seamma láhkai germánalaš Blut und Boden. Primitiiva anglosáksalaš dronnetbálvvus. Ođđasatáigásaš amerihkálaš olmmošoaffaruššamat friddjavuodaáltáris, jna.: Ovdamearkkat leat legio (mearehis ollu), ja dat mii lea min buohkaid dovdomearka, lea čiekŋalis egosentrálaš, primitiiva guoddu.

Servodaga ekkolála luondu šaddá erenoamáš čalbmaičuohčči politihkalaš, akademalaš, intellektuála ja dáiddalaš oktavuodain — jo, das visot mii gohčoduvo almmolaš diskursan.

sine tradisjonelle ekkolaliske gjen-tagelser.

Jeg har alltid brukt mye av min tid på fjellet i nord. Min far levde lenge av fjellet. Med småbruk, snarefangst og fiske forsørget foreldrene mine familien. Forholdet til fjellet har alltid vært sterkt, og det har alltid vært en viktig del av språket mitt. Språk dannes som kjent av omgivelsene, og når en vil uttrykke noe gjør en det som oftest best på det språket som ligger en nærmest. Mitt bildespråk er spesielt nært knyttet til omgivelsene fordi det er så konkret. En del av “identitetsproblemerne” løste seg ved at jeg lærte meg å stole på språket i mine omgivelser i stedet for et urbant ekkolalisk språkmantra som jeg syntes å se i kunstdiskursen på 90-tallet. Dette mantraet lever for så vidt fortsatt.

Dát lea munnje viehka daškesoasat teaksta. Das leat mánga ihčodatgearddi maid livččen dárbbašan go ovdal rahčen dáid váttisvuodaiguin. Vuosttamuš oasis masa gullá gearjideaddji munja, mun sáhtán álkit gávdnat oktasaš ihčodaga iežan máttaráddjáiguin, muhto vuos ja ovddimusat dat várra čájeha mo ihčodat lea oppalohkái jorahuvvon myhtan.

Mun in leat bajásšaddan Disneylánddas, mus lea girjás duogáš, ja ihčodat rievddalda duon duohtadilálaš ihčodaga mielde. Mu váttisvuolta sojai várra schizma lagabui dan gaskavuodas mii mus lei deatálaš joavkkuide iežan bir-rasis, main orui leamen ekkolála guoddu. Iežan birra eatnamiid ja guovlluid mearkkašupmi rievddaldii bissánkeahhtá, ja dan botta

Min bakgrunn har gjort at jeg ofte har blitt forbundet med samisk kunst. Jeg har observert at en rekke kunstnere gjerne setter denne etniske merkelappen på arbeidet sitt. For meg er dette i utgangspunktet en umulighet. På den ene siden blir genetiske skillelinjer (inngjerding) ganske marginale i en verden hvor vi forsøker å finne forståelse for samhandling og utvikling. På den andre siden trenger moderne kunstuttrykk mest av alt en personlig signatur, en avsender, et punkt hvor historien som blir fortalt har sitt utspring. God kunst kan ikke skapes med hele slektstreet sittende på fanget. Den trenger mulighet for analyse og åpenhet for det sublime, det uutsigelige. Kunstneren må klare å bevege seg forbi fellesskapets ekkolali.

De siste årene har jeg nesten konsekvent arbeidet med landskap og forholdet vi som mennesker har til landskap, og forholdet mellom landskap og territorium. Vi bærer alle på landskaper, og de endrer seg kontinuerlig både fysisk og emosjonelt. Det landskapet som for meg en gang var åpent og fritt, er i dag delt inn i territorier og stykket opp. Disse stykkene privatiseres gjennom nye lover som skal tilgodese en bestemt etnisk gruppe. De nye territoriene har nye lag av bestemmelser, men landskapet ser tilsynelatende ut som før. Mentalt har landskapet gått gjennom store forandringer. Politiske beslutninger har omformet det og gjort det delvis fremmed for meg. Også mine fysiske rettigheter i forhold til landskapet har endret seg. I den politiske prosessen er ekkolalien

nærmest total. Den vandrende munken er forlenget glemt. Et nytt schizotopia vokser frem.

For meg som menneske er dette tapet ganske trist. Som kunstner byr slike omveltninger kanskje på nye muligheter og nye fortellinger. Språket blir mer komplisert og trenger kanskje nye avklaringer. Men identiteten får sin livgivende turbulens.

sihke dáiddadiskursa ja mu ruovttuguovlluid diskursa jotke iežaset árbevirolaš ekkolála geardduhemiid.

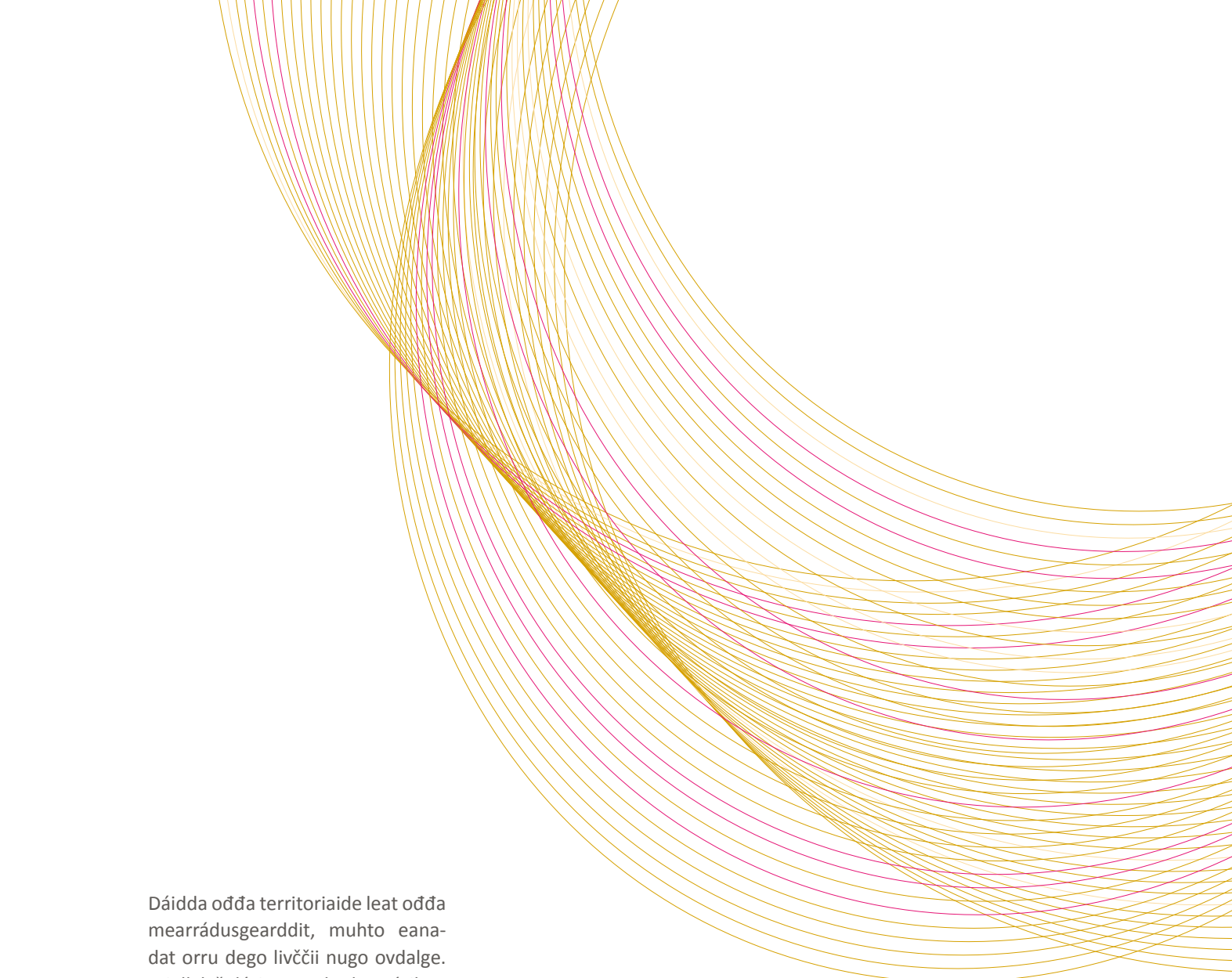
Mun lean álo geavahan ollu iežan áiggis váris davvin. Áhččán guhká elii das maid várri attii. Eanadoaluin, gárdumiin ja guolástemiin min vánhemat ealiheigga bearraša. Mu gaskavuohta várrái lea álo leamaš nanus, ja dat lea álo leamaš guovdil gielastan. Giela hábmejit, nugo diehtit, birrasat, ja go olmmoš dáhttu juoidá dovddahit, de dávjjimusat dan buoremusat dahká dan gillii, mii lea alccesis lagamus. Mu govvagiella lea erenoamážit lahka gittalagaid birrasiiguin, go dat giella lea nu konkrehta. Oassi muhtunlágan čoavdimis “ihčodatvátisvuođaide” lei dat, go ohppen luohhtit iežan birrasa gillii inge njulgestaga doala-

dan gávpotlaš ekkolála giellagearduheamis, maid orron deaivan dáiddadiskurssas 1990-logus. Duon áiggi geardduheamit leat rievtti mielde ain odnege.

Mu duogáš lea dagahan dan, ahte mu dávjá bidjet sámi dáidaga oktavuhtii. Lean oaidnán ahte arvat dáidarárat mielas bidjet dan čearddalaš merkenlihu bargguidasaset. Mun nje dat lea jo álggu rájis veadje-meahttun dahku. Nuppe dáfus genehtalaš erohusat (áiddit) šaddet leat viehka boaittobeallásaččat otnáš máilmmis, mas mii geahččalit boktit olbmuid áddet ovttasdoaimama ja ovdáneami. Muhto eanemusat dat merkenlihppu lea veadje-meahttun dainnago ođđaáigásaš dáiddaillbmadeamit dárbbášit persovnnalaš vuolláičállaga, vuolgaheaddji, saji mas mitaluvvon

historjjá álgu lea. Buori dáidaga ii leat vejolaš ráhkadit go oppa sohka muorra lea askkis, go dáidda dárbbáša guorahallanvejolašvuođa ja rabasvuođa aládussii, dasa mii lea cealkemeahttun. Dáiddár ferte njáhkát oktasaš servodaga ekkoláli duogábeallái.

Gieskadaš jagiid mun lean mealgadii álo bargan eanadagaiguin, ja olbmuid gaskavuođaiguin eanadagaide, ja eanadagaid ja guovlluid gaskavuođaiguin. Mii buohkat guottašit eanadagaid sisttámet, ja dat oktilaččat nuppástuvvet sihke olgguldaset ja dovdduid dáfus. Dat eanadat mii oktii lei mun nje rabas ja friddja, jorahuvvo odne territorian ja juhkkovuvvo mángga oassái. Ođđa lágaiguin dat oasis dahkkovuvvojit bođolaš opmodahkan mii ávkkuha dihto čearddalaš joavkku.

Dáidda ođđa territoriaide leat ođđa mearrádusgearddit, muhto eanadat orru dego livččii nugo ovdalge. Miellalaš dásis eanadat lea vásihan stuorra nuppástusaid, politihkalaš mearrádusat leat ođđasis hábmen dan ja muhtumassii vierásmuhtán dan mus. Maiddái mu fysalaš vuoigatvuođatge, mat leat eanadahkii, leat nuppástuvvan. Politihkalaš proseassain lea dadjat jo dievas ekkoláli. Duot vádjoleaddji muŋka lea áigá jo vajálduvvan. Ođđa schizotopia lea ihtimin.

Munnje olmmožin dat massin lea viehka moraštahti. Dáiddáarii dakkár meassamat buktet ođđa vejolašvuođaid ja mitalusaid, giella váddu ja dárbbáša vissa ođđa čilgemiid. Muhto ihčodat beassá vásihit iežas ealáskahti málogári.